

УСМЕНА КЊИЖЕВНОСТ КАО ПОДСТИЦАЈ ЈЕЗИЧКИХ ИГРА И ГОВОРНОГ СТВАРАЛАШТВА ДЕЦЕ

САЖЕТАК: У овом раду бавићемо се проблематиком језичких игара и говорног стваралаштва предшколске деце. Као подстицај коришћена су дела усмене књижевности као што су: успаванке, бројалице, брзалице, ређалице... Циљ је да код деце развијамо став да говор схвате као средство које могу све слободније да употребљавају и да помоћу њега стварају. Желели смо да од говора, који је социјална категорија и који се активно учи у комуникацији и интеракцији са другима, искористимо децу базичну потребу за контактом и комуникацијом са одраслима за стварање подстицаја за другачије говорно изражавање које води преко игре у стваралаштво. Бирали смо садржаје који су блиски деци и који су омогућавали деци да буду ствараоци и истраживачи сопственог говора.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: деца, језичке игре, стваралаштво, усмена књижевност.

1. Увод

Говор је социјална категорија која се учи у активној комуникацији и интеракцији са другима. Деца имају базичну потребу да комуницирају са одраслима. За процес развијања и усвајања говора битна је комуникацијска употреба говора и активност самог детета. Деца се у вртићима могу се подстицати да слушају дела усмене књижевности, као и да развијају говорно стваралаштво. Како су имажинација и стваралаштво битни у развоју личности треба их појачати и култивисати од најранијег детињства.

Требало би од онога што деца носе у некуству и што је само по себи игровно. Језичке игре се на најразличитије начине остварују у књижевности за децу. Примери из народне књижевности у којима је у првом плану игровна функција говора, а у другом комуникативна, могу бити подстицај за децје говорно стваралаштво.

Предшколска деца се радо играју речима и радо прихватају попућену игру речи. Код њих постоји интересовање за експресивност поетске речи и за поетску игру (Дотнић, 1996: 156).

2. Децје говорно стваралаштво

О децјем говорном стваралаштву постоји више мишљења. Неки мисле да је децје говорно стваралаштво присутно када дете користи језик у поетској функцији. Реч је о усвајању говора, када дете гради нове речи или прскраја постојеће, а затим их доводи у изненађујуће и сликовите везе и склопове. Овакве језичке творевине деце врло често су примери изузетне лепоте и свежине говореца. У том случају можемо тврдити да је реч о својеврсној поезији, али тада под поезијом не подразумевамо само слагање и пизање стихова, већ способност и напор детета да у делотворним сликама изрази своје субјективно

* goricavidic.ts@gmail.com

искуство. Ако се овако схвати поезија, онда се многим таквим језичким дечјим творевинама мора приписати квалитет поетичности. Употреба говора у поетској функцији обухвата експресивну функцију говора (када говор служи за изражавање доживљаја, осећања) и имагинативну функцију (стваралачка функција која почива на уобразиљи и машти) (Дотлић, 1996: 256).

Душан Радовић у *Предговору* књиге В. Рупника и Ђ. Пепића *Овака тине срцем*, указује на изузетну лепоту и вредност дечјих говорних творевина: Говор и симболи којима се одрасли служе и комуницирају заборавили су лепо и узбудљиво детињство речи. Изгубљени рај личног упознавања и именовања, конкретног чулног, животног повода за мисао и реч, ти сликовити предмети припадају далеком и давном данима рапог детињства. Без искуства, без памћења и знања, први пут овде деца питају очима, ушима, свим тулима, и тим непосредним и брзим доживљајима дају своја аутентична имена, предности и карактеристике. Само још на почетку откривања и сазнавања папи доживљаји имају толико темперамента, толико срећне произвољности и ту неограничену разноврсност. Само тих неколико првих година док још сазнајемо и учимо сами, без учитеља, школа и стандарда (Дотлић, 1996: 265).

Овим радом желимо да укажемо на подстицајне могућности које пружају дела усмене књижевности као што су: уснаванке, проходанице, ташуваљке, бројанице, разбрајанице, за дечје језичке игре и говорно стваралаштво. Користећемо књижевна дела за која мислимо да подстичу говорно стваралаштво код деце, на најразличитије начине.

3. Усмена књижевност као подстицај језичких игара и дечјег говорног стваралаштва

Наша књижевност за децу настала је на темељима велике традиције и усменог певача и мишљења, као да је цела била створена за децу. Пеговање изворне народне песме један је од облика васпитно-образног рада у предшколским установама. Богато културно наслеђе помаже деци да стекну основна знања о свом народу, култури и уметности. Дела усмене књижевности пружају деци велике могућности. На тај начин деца се упознају народним играма, песмама, музиком, усменим стваралаштвом, поштом, инструментима и другим видовима народног стваралаштва. Све ово треба и даље пеговати и користити као богату ризницу која развија, добија нове облике, садржину и форму надовезујући се на оно што је већ створено.

Једна од особина предшколске деце јесте да се радо играју речима и да радо прихватају игру речима. Код предшколске деце постоји интересовање за експресивност постојећих речи и постојећу игру. Ова дечја интересовања иду у два смера. Она су заинтересована за књижевна дела која се темеље на језичкој игри, и за властиту стваралачку игру подстакнуту књижевним текстовима у којима језичка игра представља битан структурни елемент.

У овом раду бавићемо се проблематиком језичких игара које настају подстицајем стиховима дела усмене књижевности. Циљ је да код деце развијемо став да говор схвате као средство које могу све слободније да употребљавају и помоћу њега да стварају. Усмена књижевност прати децу од рођења. Богата је различитим садржајима која пружају могућности да се користе у раду са децом предшколског узраста. Дела народног стваралаштва одувек су била заступљена у програмима и плановима рада предшколских установа.

па, али им се није поклањала већа пажња. Свако дете у вртић долази са знањем одређеног броја деčјих народних игара, песама, бројалица. Постојеће искуство треба обогатити новим садржајима чиме ће се утицати на употпуњавање деčје игре и стварати услови за деčје говорно стваралаштво. Наше народно стваралаштво има велику уметничку вредност, као и разноврсност облика и садржаја што у раду са децом пружа велике могућности. Деца предшколског узраста блиске су једноставне форме као што су: успаванке, тапупалке, проходанице, благослови, руганице, разбрајанице, ређанице, брзанице, загонетке, пословице, те их васпитачи радо користе у раду са децом предшколског узраста.

Важно је да се приликом активности одвија квалитетна комуникација и интеракција између учесника у васпитно-образовном процесу. Деца су активни посioni свог говорног развоја. Треба користити свакодневне животне ситуације као природни оквир за подстицање језичких игара и говорног стваралаштва; интегрисати у васпитне делове различите продукте из деčјег света које сама деца стварају и препосе с колепа на колени: говорне игре, игре значења, песме, приче; дабрати текстове усмене књижевности који могу да буду добра подлога за играње речима, гласовима, значењем. За то су погодне: брзанице, разбрајанице, питанице.

Деца при овим активностима треба да се играју, да именује, питају, да се играју речима и њиховим значењем, да комуницирају са другом децом, причају за себе, производе нове речи, ономанују, греше, радују се, смеју. Васпитач треба да уважава деčју игру и да се укључује по потреби, да планира активности у којима деца практикују говор, помаже у именовању (допуњавањем, проширивањем, подстицањем, да уважава деčја питања, одговара). Подстиче и охрабрује, слуша, подстиче вербалним и невербалним средствима, уважава и искује самоговор, нуди садржаје, уважава грешке, подстиче стварање нових речи, учествује, прати, посматра децу и евалуира свој рад (Иваковић, 1999: 35). Улога васпитача у деčјем говорном стваралаштву и раном стихотворству није мала. Од одраслих деца индиректно добијају прва песничка упутства нпр: успаванке, тапупалке, упалке... Деца кроз грађење, прекрајање речи и прављење језичких творевина истражују и откривају лингвистичка правила као и правила употребе језика. Путем говорних игара можемо пратити процес успајања језика и природу деčјег говора, као и деčју специфичну визиру из које гледа на стварност која је за децу емотивно интензивнија и обрађена кроз имажинацију. Зато треба подржавати деčје говорно стваралаштво и стварати услове да се оно подстиче у свим играма и активностима у предшколској установи.

3.1. Успаванке

Успаванке су уметнички најуредније песме, одликују се фином лирском парацијом, осећајне су, благе, fine мелодије, ритма, у ритму класкања, љуљања. Њиховом милозвучношћу деца треба да се успавају. Изводе их мајке, баке, сестре, ујне, тетке. Њима се исказује осећање према милом детету. Иако желимо да се са децом играмо речима, увек разговарамо о томе како су деца доживела успаванку. Као подстицај за деčје игре речима, са децом може да се води разговор које су речи чула да је мајка говорила, да одаберу која им се свиђа, која највише успављује дете. У зависности од садржаја успаванке васпитачи бирају и различита средства која могу подстицати децу да смишљају нове речи и стихове.

То могу бити разни чаробни птапини, илустрације мотива из песме. Деца могу да смишљају љубавне речи, лепе речи, речи о доброти, пејске речи. Може се разговарати о томе ко кога воли, па да деца смишљају успаванке за оног кога воле у вртићу, код куће, за птице, цвеће, траву. Деца и сама после упознавања са успаванкама примећују да увек почињу речима: *бују-паји, мина-пана*. Могу смишљати сличне речи, могу им додавати нове које иду уз њих, а могу им се и мењати значења. У оваквим активностима долази до изражаја крсативности и стваралаштво самог васпитача, јер од његових идеја зависи у којем ће правцу тећи деčје стваралаштво. Треба уважавати деčје идеје, па тако деца могу стварати заумним језиком, нонсенс или неологизме. Сваки васпитач треба да осмисли активност и да одреди циљеве и задатке и да забележи шта су деца говорили и да им то прочита, или прикаже родитељима.

3.2. Цупаљке

Цупаљке су ритмичке песме за децу. У предшколској установи могу да се говоре деци док су још у јаслицама. Обично се певају док се дете држи на рукама и у крилу. Имају ритам који се у интерпретацији остварује скандирајућим изговарањем стихова и одговарајућим покретима цупкања док се дете држи на крилу. Често су шаљиве, могу имати рефрен *оп-цуп*. Иако су цупаљке намењене малом детету, користимо их у раду са децом предшколског узраста као подстицај за језичку игру. Деца упознају одлике цупаљки и говоримо им да од сваке речи у њој треба да направимо нову необичну шаљиву реч, тако што ћемо на крају сваке речи додати *ду*. Језичка игра тече тако што па новонастале речи, на почетку сваке додамо *оп*.

Цупаљка може бити подстицај за пеку другачију говорну игру, или за стварање неке маштовите цупаљке. Деца се питају коју реч говоре када скачу (*хоп*), или цупкају (*цуп*). Може им се рећи да допуне речи са опим речима за које мисле да се најбоље слажу. Васпитач каже *хоп*, деца додају речи. Деца могу да изговарају своја имена нпр. Драгана, васпитач каже *цуп*, сва деца говоре свилена и тако док се не изговоре имена све деце у групи.

3.3. Ташунаљке

Ташунаљке су сличне успаванкама, али се користе касније, када дете очврсне. Ту је интересно подстицање координирања рада руку. Оне су ритмичне и мелодичне, њима се детету шаљу поруке да је вољено и вредно пажње. Често се у оквиру ташунаљки спомиње дететово име, што још више тоди и охрабрује дете. Могу се користити и као подстицај за говорне игре.

Ташунаљке могу подстицати деčје говорно стваралаштво на различите начине, да буду подстицај за игру „опске“ (опске су игре речима, у којима се на почетку сваке речи додају слогови *оп*, *па*, или неки други, па се ти одабрани слогови додају на крају речи), или је потребно свакој речи паћи пар, за изокретаљке, за подстицање и стварање нових речи.

3.4. Проходанице

Проходанице су народне песме које су намењене деци да би их охрабриле да проходају. Врло су кратке, у њима је важан ритам и њихов подстицајни топ. И оне се могу користити као подстицај за језичке игре у децијим вртићима, као подстицај за игре гласовима и слоговима, за стварање нових необичних речи. Извођење може да прати различита имитација, покрети и сл.

3.5. Благослови

Благослови представљају посебан фразеолошки облик у српском фолклору. Тема благослова је добра и лепа жеља која се упућује некој особи која је драга; иако у форми једне узвичне реченице, благослов је увек уобличен песничким језиком; његова функција је да подстицајно делује на особу којој се упућује, јер, по правилу, о њој изриче афирмативан став (Џотлић, 1996: 173).

Благослови се могу користити у раду са децом предшколског узраста као подстицај за измишљање и римовање речи, за њихово комбиновање са покретним играма у којима се може шљескати рукама, пуцкати претима, скакати, поскакивати и сл. Могу се измишљати и казивати синоними, правити нонсенсне речи у комбинацији са фонолошким играма додавањем слога *не, он, после* сваког гласа или слога и сл.

3.6. Ругалице

Ругалице су песме које исказују подсмех са непаметљивом иронијом. У њима су деца, или неке природне појаве изложене благом подсмеху. Оне су незлобиве и откривају децију наивну креативност, али и прве сударе са животом. С једне стране су палице и имају за циљ да провоцирају неког, али не на много злочест начин. То је и врста игре. Некад ће овај коме је упућена узвратити истом мером (ругалицом).

Ругалице могу бити подстицај да се деца играју фонолошких говорних игара. Може се организовати игра гласовима, слоговима и деловима речи. Интерактивна може бити таква игра *онске, анске, инске* или како их ко зове. Циљ је да се користе слогови *он, ан, ин*, или неки новосмишљени који се додају испред сваке речи у ругалици. Игра може да изгледа овако: Додај глас, а испред речи: Аниколица *анска*... Додај глас, а иза сваког гласа у речи: *на*накао*а*на*а*на*а*ца *наса*ца. Додај, а испред сваког слога. Додај, а иза сваког слога. Додај слог *он* испред/иза сваког гласа у речи.

Овакве стваралачке игре гласовима користе се за вежбе артикулације хорским и индивидуалним изговарањем. Могу се користити и за међусобне деције разговоре.

3.7. Разбрајалице

Разбрајалице или бројалице су такве говорне игре, које се већином састоје од бесмислених – беспојмовних речи, најчешће поређаних једна испод друге које, понекад, личе и на песме због ритма казивања. Служе као средство разбрајања у децијој игри. Разбрајали-

цама се деца често служе да би одредила ко ће започети игру, или да би поделила улоге. Оне имају структуру која их карактерише, то су звучни ефекти који су засновани на асимилијацији, асонанци и рими, имају пошесени карактер, заумни језик, који нас враћа прагматуру и самим почецима поетске уметности. Осим бројалица које су пошесене игре чија је драж у сликовању, римовању, ритму и споју разумљивих и неразумљивих речи, постоје и бројалице са рационалним смисленим текстом. Поетна је, обично, на последњој речи. Деца више воле ирационалне – нонсенсне бројалице. Оне су погодније од рационалних зато што је код њих важан ритам и нема опасности, као код рационалних, да ће се појавити погрешно акцентована реч (Матић, 1989: 53).

Ове пародне творевине могу бити подстицај деци за измишљање чудних речи. Такође, могу подстицати децу да стварају најдуже или најкраће речи, или да предвиђају шта значи нпр: Седи камен на камен и сл. Бројалице су прикладне и за музичко васпитање где постоје разноврсне могућности психовог коришћења, што је предмет методике музичког васпитања.

3.8. Ређалице

Ређалице су таква врста децијих говорних игара за коју је карактеристично да се саже и композиција заснивају на кулминацији, која се јавља у виду уланчавања и вишеструког понављања истих смислених који творе причу: предмет приче је безначајан, али он поступком нагомилавања, добија хиперболичане димензије, у њима доминира хумористички ефекат. Познате ређалице су: *Пошла кока на базар, Врабац питац, Све једно друго поједе, Гуска воду пљуска, Грлица гуче* и друге.

Ређалице се користе као подстицај за различите фонолошке игре, тзв. „опске“ игре гласовима у којима деца траже први глас у речима, изговарају га гласно, онда последњи који изговарају тихо и сл.

Деца се могу, користећи ређалице у којима се спомињу животиње, играти стваралачких игара почев од подражавања (опоматенеја) како се која животиња јавља, преко допуњавања прво речи неким гласом или слогом, а затим и додавањем речи које су деца смислила на почетку или на крају стихова. Деца могу да кажу реч врабац умањено – вранчић, па онда увећано вранчина (игра деминутивима и аугментативима).

Ређалице су прикладне за рад на корелацији са развијањем математичких појмова, музичким васпитањем и другим областима. На први поглед све је у њима логично, стоји у некакој узрочно-последичној вези, али се брзо види да је све алогично, јер не одговара стварности и животу. Обично су то дуже стиховне творевине, али наративног карактера, па их је лакше користити у старијим узрастима. Целови дужих ређалица или целе, ако су краће, могу се користити и у раду са млађом децом, ако се претворе у говорне игре. Боље је ако се психово казивање пропрати неким игровним средствима. Могу се користити за вежбе употребе гласова, за игре интонације, дискриминације и артикулације гласова (*Гуска воду пљуска*). Ређалице се могу користити као подстицај за измишљање и римовање речи, за измишљање и стварање синонима, за измишљање и стварање антонима (небо – земља, бео – црно), за измишљање и казивање о животињама (свако има мајку своју, станишта за животиње), текст ређалице се може цевати, могу се правити нонсенсне речи,

могу се мењати речи додавањем гласова на почетку и крају речи и сл., такође се могу организовати игре деминутивима и аугментативима или се могу допуњавати оглашавањем одређених животиња и природних појава (нпр. патка – паче).

Ређалице могу бити и подстицај за стварање необичних речи, за различита груписања речи и за стварање нових ређалица, нпр: Где ко живи?, нпр: маца у мацарнику, ћурка у ћуркарнику, коњ у коњари, гуска у гускари (на основу имена). Где ко живи? – овца у блејари, свиња у троктари, кокошка у кокотари (на основу тога како се ко оглашава). Свако нешто ради: сликар – слика, бријач – брије, ученик – учи (шта ко ради). Могу се измишљати имена на основу занимања (целач – цела, доноси кући паре – парач, поправља ауто – аутач).

Деца воле да се играју оваквих игара и могу да измишљају веома дуго на различите начине. Пије их тепло активирати, јер се дечја игра надовезује на претходне активности и дечја искуства.

3.9. Брзалице

Брзалице су игре речима и звуковима у којима гласовно понављање има улогу развијања меморисања, тј. да се одређене речи изговарају без грешке. У брзом изговору и понављању, звуковна сличност доводи до честих грешака. У настојању да их науче без грешке, деца се, у ствари, играју, играјући се изолтиравају моћ запажања. Брзалице често садрже нонсене. То су илч речима, богате вокалима са моментом духовних асоцијација. Често имају тајмичарски карактер, треба их изговарати брзо, обично три пута, без застоја, те су зато права фонетска и фонолошка гимнастика. Деца их лако могу научити; али, осим тога што су саме по себи игра, могу послужити и као подстицај за језичке игре.

Прикладне брзалице за децу предшколског узраста су: *Шум позгурно*, (С. Феменћ), *Петар Петру плете петљу*, (Ивипа Ваља Рорић) погодне су за вежбање артикулације гласова р – т, л – љ, уз коришћење средстава као што су слике Петра, петље, и других које објашњавају брзалицу.

Брзалице се могу користити за прављење нових речи: плете – плот – петља – занетљати – унетљати – ненетљати – нетиња итд. И за вежбе стварања и развоја реченице. У старијој групи могу се реализовати и вежбе дискриминације гласова – речи. Петар – верар – всар, плете – лете – мете – дете, седи – једи – деди – Нади – нуди итд. Могу се и додавати речи: Петар Петру плете плот са три пруга по три пута. Брзо, Петре, Петру плети плот.

Брзалице се осим као подстицај за говорно стваралаштво могу користити за говорне игре као подстицај ко ће боље казати, ко ће изговорити лагано и јасно, ко ће казати најпре умерено, па онда брзо, чисто и јасно, без грешке. Брзалице се могу говорити шапатом, тихо, полугласно, гласно, громко, или лагано, умерено, брзо, затим, умереним темпом али тихо, па громко, полугласно па гласно, шапатом па јасно или брзим темпом са истим варијантима: брзо а тихо, гласно – полугласно – шапатом – тихо – громко. Можемо их користити за вежбе интонације и дискриминације значења, тако што једна група пита а друга одговара, или једна група говори а друга група мимиком показује значење. Користи се иста реченица, само се интонација и смисао значења казаног мења: Јелка има јелку...

Брзалице могу бити подстицај деци да их изговарају у једном даху без заостајања: *Од бата копита прашина по пољу лежи*. Брзалице могу бити подстицај за стварање нових речи. Подстицај може бити било која реч нпр. тави, коса и сл. Деца ће самостално направити пову. Деца се могу да питају „Шта расте?“, па настаје: трава расте. Питамо их каква травка. Велика трава расте. Онда кажу где расте и сл. Идеје могу да потекну од саме деце. Тако могу настати разне варијанте да речи почињу истим гласовима као: Миша и Мапа машу Миши.

Деца је парочито занимљиво када користе већ научене брзалице за драмско стварање. Потребно је вешто искombиновати коришћење брзалица и смислити причу: Била једна девојчица која је имала (сва деца изговарају) у дворишту траву, па триви дрва: једанпут дрва, двапут дрва, трипут дрва. Девојчица носи дрва у кућу. Онда сва деца говоре: Да би Петар пекао пите у пећи (говоре шапатом). Али ту се петало један мип. Сви деца гласно и брзо говоре. Мип уз пупку, мип низ пупку (3 пута). Ово је само идеја. Могу се користити друге бројалице са другим идејама и другачијом организацијом.

3.10. Загонетке

Загонетке су кратке изреке које се употребљавају као мислена говорна игра, која захтева оптро запажање, проницљивост и дух. У њима се мисао, предмет, радња, биће приказују посредно најчешће у виду метафоре. Процес загонастања има два дела: загометку и одгометку. Појам који чини одгометку мора бити веома добро познат деци да би могла да решавају задатке. Али, у овом случају загометка је само подстицај за језичку игру.

Као подстицај могу бити загометке о стварима и предметима као и о деловима тела, природним објектима и природним појавама, загометке о биљкама, загометке о животињама нпр: Двојица напоредо трче, а стићи се не могу (ноге) Ја сам сунчев брат, ал' волим самоћу. Мој брат сија дању, а ја сијам поћу (Месец).

Деца воле загометке. Процес разумевања загометки код деце често настаје у виду изненађења, и открића. Приликом одгометања загометки деца осећају задовољство, јер се сама активирају у трагању за решењима. У пародним и добро одабраним загометкама деца откривају моделе парадокса слике и метафоричког језика, који карактеришу загометке као књижевну врсту. У играма загонастања деца у почетку могу да састављају загометку на одгометку. Потребно је као подстицај припремити или предмет или слику наочара. Деца могу дескриптивно да одговоре (дају опис облика, величине, боје, функције, материјала, текстуре). Деца могу да састављају загометке само о ономе што добро познају. Да би загометка имала карактеристике постског језика, потребно је приликом загонастања децу упознати на излагање сличности, на поређења. Да би дете створило загометку потребно је да се код њега развију перцептивне способности, да се детету стално указује на сличности међу појавама и пропатажењу адекватног језичког израза. Ђапи Ролари сматра да се у грађењу загометке пролази кроз три етапе: издвајање – асоцијација – метафора, које објашњава на следећи начин, показујући како се ствара загометка о перу (средство за писање).

Прва операција: одбацивања. Потребно је да перо тако дефинишемо, као да га видимо први пут у животу. Перо је палица, од пластичне масе у облику цилиндра, чија се особност састоји у томе да ако повучемо по свеслој површини њоме, оно оставља траг.

Друга операција: асоцијација и компарација. Могуће је споменути светлу поврнину тумачити различито, пошто слике и значења изазивају разноликост. На пример, то може бити зид од куће или снежно поље. Као што се на белом пољу може цртати стазица, по аналогiji се на белом листу утиспуо први траг.

Трећа операција – завршна метафора. Сада смо spremни да перу дамо метафоричну одредбу. То је пошто што повлачи прву стазу на белом пољу.

Четврта операција – исобавезна – састоји се у томе да се прсобрати тајанствена одредба предмета у максимално допадљиву форму. (Дотлић, 1996: 307).

Деца се могу подстицати као што је већ речено, неким стихом, или неком песмом тако што им васпитач показује слику или играчку или предмет који деца посматрају, прате загопетање и повезују у својој свести како настају загопетке. Има података да деца најбоље изводе активности загопетања уз показивање делова тела – главе: Расла чиста, ... (коса). Под шумицом пољапа, ... (чело). Под пољапом гледура, ... (очи). Док ове и сличне загопетке казујемо, не додирујемо делове главе који су предмет загопетања.

Друга фаза загопетања састоји се у томе што сада загопетамо, али деца не гледају предмет загопетања, већ га показујемо тек када деца размисле. Уколико деца одмах не одговоре не кажемо о чему је реч. Пре задавања загопетке треба проверити да ли дете познаје предмет загопетања. Као подстицај, можемо користити познате речи нпр: коса, уши... тако што ћемо их прсокретати и стварати нове. Нпр: Шта без грла више? Деца прсокрећу: Шта без грла цсва? (радио).

Загопетке можемо користити као говорне шре: да их деца допуњавају, оцонстају, или стварају пове. Васпитач ће сам проценити који је најбољи начин рада и како се деца активирају. Старија деца више воле загопетке и често их користе као шре квивова, или у слогу неких других активности. Некада се говорно стваралаштво може повезати са ликовним, па у завршном делу, када деца погоде загопетку, доживљај употпуне ликовним стваралаштвом.

3.11. Пословице

Пословице су кратке и општроумне изреке, формулације у којима су заепштани мудрост и искуство од памтнвска, морална намена грађена су на искуству које се црпи непокретно из живота. За предшколску децу се бирају оне пословице које су по свом садржају и облику блиске децјем социјалном искуству и степену развоја мишљења. Морају бити једноставне и разумљиве. Могућности и идеје за подстицај језичких игара и говорног стваралаштва су различите. Могу бити подстицај за разговор о речима из пословице. Сам садржај пословице може да одреди како ће говорна игра гћи, да ли ће деца смишљати нове речи о шр, здрављу, љубави. Могу да изокрепу садржај пословице, да говоре речи паопачке и сл.

Стање у нашој земљи је такво да систематски и студнозно разрађених метода и поступака у овој области нема. Васпитачима у предшколским установама је остављено да сами планирају и одабирају садржаје и да реализују активности у зависности од децјег интересовања, узраста и уз поштовање децјих потреба. Све ово даје подстрек васпитачима да буду креатори и истраживачи. Пожељно је да се примери децјег говорног стваралаштва забележе и направе збирке децјег говорног стваралаштва.

4. Закључак

Деца имају потребу да се играју, смеју, веселе, радују. Треба их подстицати да стварају пове, песнакидашће, пепредвидиве светове. Деца осећају да језиком могу да раде шта хоће. Ово долази отуда што деčји однос према језику није оптерећен неким већим знањем о значењу речи, или законима по којима се они групишу у неке смислено одређене целине. Деца господаре речима. Ево како. У игри није битан резултат, него сама игра. Тако су и у игри речима деца ослобођена обавеза према речима и немају обавезу да их стварају и објашњавају по једном одређеном систему. Тако деца могу да стварају и тајне и фантастичне игре речима. Деца могу оно што се код већине одраслих изгубило: да без искуства, без памћења и знања, могу да, попут некадашњих паролних уметника, чују како цвеће расте, како се пите леже из јајета, како се звезде множе. Деца могу да пипају очима, ушима, свим чулима и да томе што осете дају своја аутентична, имена предности и карактеристике.

Желели само да од говора, који је социјална категорија и који се активно учи у комуникацији и интеракцији са другима, искористимо деčју базичну потребу за контактом и комуникацијом са одраслима за стварање подстицаја за другачије говорно изражавање које води преко игре у стваралаштво. Бирали смо садржаје који су блиски деци, али и који су омогућавали деци да буду ствараоци и истраживачи сопственог говора.

ЛИТЕРАТУРА

- Вујчић, П. (2006). *Српска народна књижевност за децу*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Добрић, Н., Диклић, Д. А. (1983). *Игре за предшколску децу*. Београд: ШРО Привредно финансијски водич.
- Џоглић, Јб., Каменов, Е. (1996). *Књижевност у деčјем артићу*. Нови Сад: Змајеве деčје игре, Одсек за педагогију Филозофског факултета у Новом Саду.
- Ивановић, Р. (1999). *Значење речи*. Београд: Предузће Ивановић и Тодић.
- Јевшић, Д. (1995). *Антологија српске књижевности за децу*. Београд: Мак.
- Каменов, Е. (1985). *Методика васпитно-образовног рада са предшколском децом*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Каменов, Е. (1986). *Играмо се откривамо стварамо*. Нови Сад: Дневник.
- Каменов, Е. (2006). *Васпитно-образовни рад у припремној васпитној групи*. Нови Сад: Драгон.
- Лукић, С. (1973). *Савремена поезија*. Београд: Полит.
- Мамузић, Ч. (1967). *Чаролија читања*. Београд.
- Михајловић, Б. (1980). *Методика развоја говора*. Крушевац: Витна школа за образовање васпитача.
- Матић, Р. (1982). *Зборник радова бр. 6*. Београд: Педагошка академија за образовање васпитача.
- Матић, Р. (1986). *Методика развоја говора деце*. Београд: Нова просвета.
- Матић, Р. (1988). *Практикум*. Београд: Нова просвета.
- Матић, Р., Адамовић, П. (1989). *Игре и активности деце*. Београд: Нов просвета.
- Марковић, М., Шани, М. (2006). *Корак по корак*. Београд: Креативни центар.
- Петровић, М., Џислић, Д. (1974). *Зборник песничких текстова*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Прелевић, Р. (1978). *Поетика деčје књижевности*. Мостар: НКП Прва књижевна комуна.

Правилник о општим основама предшколског програма (2006). Београд.

Рупшик, В., Пешић, Б. (1972). *Оловка пише срцем*. Београд: БИГЗ.

Стојановић, Б., Трајковић, (2008). *Живи свет око нас*. Нови Сад: Типограф.

Трипавић, П. (1983). *Дечје игре*. Горњи Милановац: Дечје новине.

Чаленић, М. (1972). *Сво цар на кантар*. Народна књижевност за децу. Београд: Научна књига.

Gorica Jerotijević, M. Sc.

ORAL LITERATURE AS A STIMULUS OF LANGUAGE GAMES AND VERBAL CREATIVITY IN CHILDREN

Summary

This paper will deal with issues of language games and speech creativity of preschool children. As a stimulus, abstracts of oral literature were used, such as lullabies, nursery rhymes and tongue twisters. The goal is to make children develop the attitude to understand language as a tool that can be used more freely and creatively. We wanted to go beyond speech as a social category (actively learned in communication and interaction with others) and take advantage of children's basic need for contact and communication with adults to create incentives for different linguistic expressions that lead from games to creativity. We chose elements that children are familiar with and that allowed children to be creators and researchers of their own speech.

Key words: child, language games, creativity, oral literature.